Муқәддәс Китап

Тәврат 34-қисим

«Наһум»

© Муқəддəс Китап 2012

CC BY-SA 4.0

www.mukeddeskalam.com

«Уйғурчə Муқəддəс тəржимиси»

Тәврат 34-қисим

«Наһум»

(Наһум пәйғәмбәрниң китави)

Кириш сөз

Пәйғәмбәр өзи

Наһум пәйғәмбәрниң ким екәнлигини вә униң арқа көрүнүшини билмәймиз. Униң жути Әлкош йезиси еди; бәлким һазирқи җәнубий Пәләстиндики «Бәйт-Җәбрин» дегән йеза болуши мүмкин. Бәзи алимлар униң жутини Галилийәдики «КәпәрНаһум» («Наһумниң йезиси») дәп қарайду («Мат.» 4:13).

китапниң темиси

Пәйғәмбәрниң бу язмисиниң мәзмуни чүшинишлик, аммибап болуп, бу язмида Худаниң Асурийә империйәси, болупму пайтәхти Нинәвә шәһиригә чүшуридиған җазаси шәрһилиниду. Бу язма аддий болғини билән, у һазирқи замандики оқурмәнләр үчүн көп вә муһим саватлар, шуниңдәк барлиқ етиқатчилар, болупму бекардин бекар зулумға яки зиянкәшликкә учрайдиған етиқатчилар үчүн илһам һәм риғбәт бериду. «Наһум» дегәнниң мәнаси «тәсәллигә толған» яки «тәсәлли бәргүчи»; у бизгә елип кәлгән һәқиқәт — «Худаниң вә хәлқиниң дүшмәнлири шунчә күчлүк болушидин қәтъийнәзәр, улар һаман мәғлуп болиду». Бу һәқиқәт у рәзилләрниң қолидин дәрд-азап тартидиғанларға чоңқур тәсәлли елип келиду.

Йезилған вақти

Һәзрити Наһумниң Нинәвә шәһириниң ақивитини алдин-ала ейтқанлиғидин, шундақла униң язмисида бу империйәниң «интайин күчлүк» дәп баян қилинғанлиғидин қариғанда, мәзкур китап Нинәвә шәһири гумран болуштин илгири, йәни миладийәдин илгәрки 612-жилидин илгири йезилған болуши керәк. У китавида йәнә Мисирдики Но-Амон (һазирқи «Тебәс») шәһириниң ишғал қилиниши үстидә тохтилиду. Но-амон миладийәдин илгәрки 665-жили мәғлуп болған еди. Шәһәр миладийәдин илгәрки 654-жили йәнә мустәқиллиққә еришкән. Шуңа «Наһум пәйғәмбәр» дегән китап чоқум миладийәдин илгәрки 665-654-жили арилиғида йезилған. Бу мәзгилдә Йәһуданиң падишаси Манассәһ тәхткә олтарған (миладийәдин илгәрки 697-642-жиллар).

китапниң арқа көрүнүши, Нинәвәниң тарихи

Нинәвә шәһири бәлким миладийәдин икки миң жил илгири Бабил (Бабилон) шәһири билән тәң рәзил адәм Нимрод тәрипидин бәрпа қилинған («Яр.» 10:11). Исраилларниң Асурийә билән тунҗа учришиши униң падишаси Шалманъәзәр III билән болған. У Исраилни вәйран қилған, Йәһудада булаңчилиқ қилған. Шу чағда у көп ана-

балиларни Галилийәдики Арбәл дегән тик ярдин ташлап өлтүрүвәткән («Һош.» 10:14дә у «Шалман» дәп атилиду). Кейинки бир падиша, йәни Сәннахерип Нинәвәни униң әтрапидики үч шәһәр билән бирләштүрүп чоң шәһәр қилип қуруп, уни өз пайтәхти қилған. Бу йеңи шәһәр икки сепиллиқ болуп, ички сепил айланмиси 11 километр, ташқи сепил айланмиси 95 километр, шәһәрниң көлими 453 квадрат километр еди. Сепил түвиниң қелинлиғи 16 метр, үстиниң қелинлиғи 4 метр; егизлиги 30 метр болуп, униң үстидә 60 метр егизликтики мунардин 150и бар еди. Асурийә бу сепилниң төписидики йолда үч җәң һарвуси яндаш маңалайду, дәп махтанған. Сәннахерип алтә жилни қурал-үскүнләрни тәйярлашқа сәрп қилған, андин шәһәрниң оттурисида кәң һәм чирайлиқ коча-рәстиләрни қурған. Шәһәр оттурисидин кәң һәм чоңқур Тигрис (Диҗлис) дәрияси еқип өтүп турған; мабада шәһәр муһасиригә елинип қоршивелинса, су тәминләш мәсилиси тоғрилиқ һеч әндишиси йоқ еди.

Юнус пәйғәмбәр йүз жил илгири Нинәвә шәһиригә берип униңға Худаниң дәрғәзиви силәрниң бешиңларға чүшәй дәп қалди, дәп агаһландурған еди. Шу чағда Нинәвәдикиләр қаттиқ товва қилған, һәм Худа уларни кәчүрүм қилған еди (Юнус пәйғәмбәр әслидә буниңдин нарази болған еди — «Юн.» 3:10-4:4). Бирақ улар Униң кәчүрүмини унтуп, Наһум пәйғәмбәр әйиплигән кона гуналирини йәнә садир қилған; шуңа Худаниң Юнус пәйғәмбәрниң күнлиридә кечиктүргән дәрғәзиви ахири чүшүшкә аз қалған. Асурийәниң еғир гуналирини Наһум пәйғәмбәр мәзкур язмисиниң үчинчи бапида көрситиду: —

(1) У қанхорлуқ һәм зулум-зораванлиққа хумар еди. Асурийә үчүн бу һәтта униң дин-етиқадиниң бир қисми болуп қалған еди (1:3). китапниң 3-бап, 8-10-айәтлиридә хатириләнгән Но-Амон (Тебәс)ға болған зораванлиқ, рәзил муамилә Асурийә падишаси Ашурбанипал тәрипидин қилинған.

(2) Ялғанчилиқ вә алдамчилиқ (3:1). Асурийә нурғун әлләр билән әһдә түзгән, андин униңға асийлиқ қилған. Тәврат, «2Пад.» 16-18-бапларда мисал бар.

(3) Башқа әлләргә рәһимсиз булаңчилиқ қилиши (3:1).

(4) Паһишивазлиқ билән арилаш жүргүзгән бутпәрәслик һәм сеһир-җадугәрлиги; уларниң бу ишларни башқа әлләргә езитқулуқ билән үгитиши.

(5) Уларниң бәччивазлиғи, болупму падишаси Сардонополисни үлгә қилип әгишиши. Кона Гретсийә тарихчилири бизгә униң аялчә кийинип жүридиғанлиғи тоғрилиқ хәвәрләндүриду.

Тәпәккур қилғили болидуки, топ-зәмбирәксиз бир дәвирдә Нинәвәдәк «йеңилмәс» бир шәһәрниң һалак болушидики бешарәт Наһумниң заманидики етиқатсизларға тетиқсиз ишәнмәслик күлкилири ичидә аңланған болуши мүмкин. Бирақ униң бешарити дәл шу еди, һәмдә төвәндә ейтқинимиздәк, миладийәдин илгәрки 612-жили сөзмусөз әмәлгә ашурулған.

Миладийәдин илгәрки 612-жили Бабил императори Набополассар (улуқ падиша Небоқаднәсарниң атиси) Бабил һәм иттипақдиши Медиядики икки қошунни йетәкләп Нинәвә шәһиригә һуҗум қилди. Шәһәр икки басқучлуқ җәң билән, йәни авал ташқи

сепили, андин ички сепили бөсүлүши билән мағлуп болди. Бу икки басқуч пәйғәмбәрниң бешаритидә бир-биригә улап ейтилған. Бабил қошуни ташқи сепилни бөсүшкә үч қетим жаң қилди, үч қетимлиқ жәңниң һәммиси мағлубийәт билән ахирлашти. Бабил қошуни үчинчи қетим мағлуп болғандин кейин Нинәвәдикиләр чоң тәбрикләш паалийити өткүзди; Нинәвәликләрниң көпинчиси мәс болушуп кәткән еди.

Месопотамийәдә адәттә ямғур яғмайду. Нинәвәдикиләр бу жил Июл вә Авғустта көп қетим яққан ямғурға анчә диққәт қилмиған еди. Шу жили каттиқ ямғур болғачқа, Тигрис дәрияси тешип кәткән еди, нәтиҗидә дәрия сулири кәлкүн болуп, Нинәвәниң ташқи сепилиниң үч километр йерини еқитип кәтти. Бабилдики қошун дәрһал шу йәрдин бөсүп кирип ички сепилға һуҗум қилишқа киришти. Шу чағда Нинәвә падишаси Сардонополис Асурийәниң бурунқи бир бутпәрәс һөкүмасиниң: «Су шәһәрниң дүшмини болуп қалғанда, Асурийә түгишиду» дегән бир бешаритини есигә кәлтүрүп үмүтсизләнди. Әмәлийәттә бу бешарәт әслидә Нинәвәдики кишиләрни хатирҗәм қилиш үчүн ейтилған еди — Тигрис дәрияси Нинәвәни бейитқан әмәсмиди? — амма Худа Асурийәниң һөкүмасиниң шу гепини һәқиқәткә айландурди.

Сардонополис үмүтсизликтин ордиси оттурисида йоған бир гүлхан йеқип, өзи, барлиқ кенизәклири вә байлиқлирини отта көйдүрүп өлүвалди. Униң ханиши әсиргә елинди. Шәһәр гумран қилинди. «Бүйүк Искәндәр» 300 жилдин кейин әшу йәрдин өткәндә, Нинәвә шәһирини көрмәй, бәлки пәқәт сәл чоңрақ бир дөңлүкни байқиди. Наһумниң бешаритидәк «**Қараңғулуқ Униң** (Худаниң) **дүшмәнлирини қоғлайду**» (1:8). 19-әсирдики бәзи етиқатсиз алимлар Муқәддәс Китапта Нинәвәниң мәвҗутлуғи һәм улуқлуғи тоғрилиқ болған гуваликниму мазақ қилған. Чүнки Нинәвә изсиз йоқап кәткән еди. Шәһәр 1845-жили Француз археолог Лаярд тәрипидин дунияни қаттиқ һәйрануһәс қилип ашкариланған.

Һазирқи заманимиздиму дуниядики хәлиқ йәнила у-бу һөкүмәт яки дөләтниң «улуқ қудрәт»и тоғрилиқ сөзләп жүрүшиду; бәзи дөләтләр наданларчә өзиниң улуқлуғи тоғрилиқ махтинип кетиду. «Наһум пәйғәмбәр» дегән китап бизни бу дуниядики барлиқ һоқуқ һәм қудрәт адәмләргә Худа тәрипидин ата қилинған, дәп хәвәрләндүриду. Улар мошу һоқуқни суйиистемал қилса, өз мәнпәити үчүн адаләтни бурмилиса, Худа өз вақтида уларни сораққа тартип җазалап, уларниң «бүйүк» һоқуқини һәтта бир кечидила улардин тартивалиду. Шуниң билән тәң биз «Наһум пәйғәмбәр»дин үгинәләймизки, Худа һәммимизни айрим-айрим билиду һәм «**Пәрвәрдигар меһривандур, күлпәтлик күндә башпанаһдур; Өзигә таянғанларни У билиду**» (1:7). Оқурмәнлиримизниң һәммиси Уни тонусун, улар Пәрвәрдигарниң һазирқи бу рәзил дәвиргә чоқум чүширидиған дәрғәзивидин халий болуп, Униң қанатлири астидин товва һәм кәмтәрлик билән һимайә тапсун.

Әнди «Наһум пәйғәмбәр»дә баян қилинған төвәндики улуқ һәқиқәтләрни көримиз: —

(1) Худа бәрибир инсанларниң барлиқ сәлтәнәтлири үстидин һөкүмранлиқ қилиду.
(2) Худа Өз хәлқи үчүн интиқам алиду.
(3) Худа һәзрити Ибраһимға бәргән вәдә һәр дәвирдә инавәтлик («Яр.» 12:1-3) «**Кимки сени (**вә шундақла әвлатлириңни) **хорлиса, мән чоқум уни ләнәткә қалдуримән**». Исраил хәлқи һәзрити Ибраһимниң әвлатлири, әлвәттә.

(4) «Пәрвәрдигар Өзини издигүчиләрниң һәммисигә башпанаһдур».

Тәрҗимимиздә биз Тәвратшунас алимларниң тәтқиқлиридин, болупму Йәһуди алим Доктор Арнолд Фрухтенбаум» һәм америкилиқ алим «Профессор Давут Бәйкәр»ләрниң әсәрлиридин пайдиландуқ.

Мәзмун: —

1-бап : Худаниң Нинәвәниң һалакити тоғрилиқ пәрмани
2-бап: Нинәвәниң һалак болушиниң тәсвирлири
3-бап: Нинәвәниң һалак болушидики сәвәпләр

••••••••

Наһум

Худаниң Нинәвәниң һалакити тоғрилиқ пәрмани

1 [1] Нинәвә шәһири тоғрисида жүкләнгән вәһий — Әлкошлуқ Наһум көргән аламәт
көрүнүш хатириләнгән китап.

[2] Пәрвәрдигар отлуқ муһәббәтлик, интиқам алғучи бир Худадур;
Бәрһәқ, Пәрвәрдигар бир интиқам алғучи,
Дәрғәзәп Егисидур;
Пәрвәрдигар явлиридин интиқам алиду,
Дүшмәнлири үчүн адавәт сақлайду.
[3] Пәрвәрдигар асанлиқчә аччиқланмайду,
Күч-қудрәттә улуқдур,
Гунайи барни һеч ақлимайду;
Пәрвәрдигар — Униң йоли қара қуюнда вә борандидур,
Булутлар Униң аяқлири пурқиратқан чаң-тозаңдур.
[4] У деңизға тәнбиһ берип уни қуруқ қилиду,
Барлиқ дәрияларни қурутуветиду;
Башан қағжирап кетиду,
Кармәлму һәм шундақ болиду;
Ливандики гүл-гияму қағжирайду.
[5] Тағлар униң алдида титрәп кетиду,
Дөңләр ерип кетиду,
Йәр йүзи Униң һозури алдиға көтирилиду,
Жаһан һәм униңда барлиқ яшаватқанларму шундақ болиду.
[6] Ким Униң ғәзиви алдида тик туралисун?
Ким Униң аччиғиниң дәһшитидә қәддини керип туралисун?
Униң дәрғәзиви оттәк төкүлиду,
Униң алдида ташлар йерилиду.
[7] Пәрвәрдигар меһривандур, күлпәтлик күндә башпанаһдур;
Өзигә таянғанларни У билиду.
[8] Бирақ ешип ташқан кәлкүн билән шу йәрни пүтүнләй түгәштүриду,
Қараңғулуқ униң дүшмәнлирини қоғлайду.

1:1 **«Жүкләнгән вәһий»** — ибраний тилида «Масса» (асасий мәнаси «жүк») дегән бир сөз биләнла ипадилинип һәм «вәһий» һәм «пәйғәмбәрниң зиммисигә жүкләнгән бир вазипә» дегән икки мәнани өз ичигә алиду.
1:2 Мис. 20:5
1:4 **«Барлиқ дәрияларни қурутуветиду; Башан қағжирап кетиду, Кармәлму һәм шундақ болиду; Ливандики гүл-гияму қағжирайду»** — Башан вә Ливанда һөл-йеғин көп, бәк мол болиду; уларниң отлақлири интайин мунбәт еди. Кармәл болса Исраилда һөл-йеғин әң көп болидиған жай; у «қағжирап кәткән» болса, башқа жайлар техиму шундақ болатти.
1:5 Мис. 19:18; Зәб. 17:8-10; 28:4-6; 96:4, 5; 113:4.
1:7 Йо. 3:16
1:8 **«Бирақ ешип ташқан кәлкүн билән шу йәрни пүтүнләй түгәштүриду»** — «ешип ташқан кәлкүн» пәйғәмбәрләрниң язмилирида адәттә көчмә мәнада қоллинилип «таҗавуз қилғучи қорқунучлуқ қошун»ни көрситиду. Бирақ «Наһум» дегән ушбу қисмида, у һәм әсли мәнасида (кәлкүн) билән қоллинилған һәм «таҗавузчи қошун» дегән көчмә мәнадиму қоллинилған. Нинәвә шәһири Тигрис дәриясиниң ешип тешиши һәм Бабил қошуни тәрипидин йәр билән тәң қилинған.
–«Шу йәр» бәлким Нинәвә шәһирини көрситиду.

9 Силәр Пәрвәрдигар билән қаршилишип немә ойлаватисиләр?
У ишлириңларни пүтүнләй түгәштүриду;
Яманлиқ силәрдин иккинчи қетим чиқмайду.
10 Улар қамғақтәк бир-биригә чирмишивалған болсиму,
Өз һарақлиридин сүзмә болуп кәткән болсиму,
Улар қуруқ пахалдәк пүтүнләй йәп кетилиду.
11 Сәндин Пәрвәрдигарға рәзиллик ойлиғучи чиққан еди,
У Иблисниң бир несиһәтчисидур.
12 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
«Уларниң тәйярлиқлири толуқ, сани зор көп болсиму,
Улар охшашла үзүп ташлиниду,
Шундақла кәлмәскә кетиду;
Мән саңа азар қилғиним билән, и хәлқим,
Қайтидин саңа азар қилмаймән.
13 Һазир Мән униң боюнтуруғини бойнуңдин сундуруп еливатимән,
Вә асарәтлириңни бөсүп ташлаймән.
14 Пәрвәрдигар сән тоғрилиқ пәрман чүшәргәнки,
Сениң намиң қайтидин терилмәйду;
Бутуңниң өйидин Мән ойма һәйкәл, қуйма һәйкәлни йоқитимән;
Мән қәбрәңни тәйярлаватимән,
Чүнки сән пәсәндидурсән.
15 Мана тағлар үстидә, хуш хәвәрни елип кәлгүчиниң аяқлириға,
Арам-хатирҗәмликни җакалиғучиниң аяқлириға қара!
Һейтлириңни тәбрикләп, и Йәһуда, ичкән қәсәмлириңни ада қил;
Чүнки у рәзил болғучи зиминиңдин иккинчи өтмәйду;
У пүтүнләй үзүп ташланған болиду.

1:9 **«У ишлириңларни пүтүнләй түгәштүриду»** — яки «У Өзи қилмақчи болғинини бәрибир ада қилиду». **«Яманлиқ силәрдин иккинчи қетим чиқмайду»** — кона заманлардики нурғун «вәйран қилинған» шәһәрләр кейин қайта қурулған. Мәсилән, Йерусалим шәһири аз дегәндә бәш қетим қайтидин қурулған. Бирақ Нинәвә шәһири ғулитиветилгәндин кейин пүтүнләй йоқап кәтти.

1:10 **«Өз һарақлиридин сүзмә болуп кәткән болсиму,...»** — пәйғәмбәр мошу йәрдә, Нинәвә шәһиридики һәммә пухра мәс болған вақтида вәйран қилиниду, дәп пуритиду. **«Улар қуруқ пахалдәк пүтүнләй йәп кетилиду»** — мәнаси бәлким «көйдүрүлиду». Башқа бир нәччә хил тәрҗимиләр учриши мүмкин.

1:11 **«У Иблисниң бир несиһәтчисидур»** — «Иблис» мошу йәрдә ибраний тилида «Белиал» дейилиду. Бу сөз Тәвратта адәттә Шәйтанниң өзини көрситиши мүмкин. Башқа тәрҗимиләрдә «рәзил», «әрзимәс» дегән мәналарда келиду.

–Мүмкинчилиги барки, бу «Иблисниң несиһәтчиси» Сәннахерибни көрситиду (Сәннахериб миладийәдин илгәрки 702-жили Йәһудаға қаттиқ һуҗум қилған. Униң мәғлубийити һәм өлүми Тәвратта, «Йәшая» 36-38 бабларда хатириләнгән). Ундақ болғанда, Наһум пәйғәмбәр өзиниң бу бешаритини мәзкур китапни рәсмий топлап пүткүзүштин 50 жил бурун, йәни яш вақтида хатирилигән болиду.

1:12 **«Уларниң тәйярлиқлири толуқ, сани зор көп болсиму,... »** — «тәйярлиқлири толуқ, сани зор көп» — бу Асурийәликләрниң өзлирини тәсвирләшкә дайим ишлитидиған ибарә. **«Улар охшашла үзүп ташлиниду, шундақла кәлмәскә кетиду»** — ибараний тилида «кәлмәскә кетиду» дегән бу сөз бәзидә «тамчилап-тамчилап йоқап кетиду» дегәнни билдүриду.

1:14 **«Пәрвәрдигар сән тоғрилиқ пәрман чүшәргәнки, сениң намиң қайтидин терилмәйду; ...»** — Худа мошу йәрдә қайтидин Асурийә падишасиға сөз қилиду.

–«Сениң намиң .. терилмәйду» — бу бәлким икки бислиқ сөз. Биринчидин Асурийә падишасиниң һеч нәсли қалмайду; иккинчидин, уни әслитидиған һеч абидиләр, хатирә ташлар қалмайду (Асурийә падишалири әслидә чоң-чоң абидә ташлириға наһайити амрақ еди). **«Мән қәбрәңни тәйярлаватимән»** — башқа бирхил тәрҗимиси «Мән уни (йәни падишаниң бутханисини) қәбрәң қилип бекитимән».

1:15 **«Мана тағлар үстидә, хуш хәвәрни елип кәлгүчиниң аяқлириға, арам-хатирҗәмликни җакалиғучиниң аяқлириға қара!»** — мошу хуш хәвәрниң мәзмуни бәлким Нинәвә шәһири вәйран болуп, Худаниң хәлқигә хатирҗәм күнләр кәлди, дегәнлик.

1:15 Йәш. 52:7; Рим. 10:15

Нинәвәниң һалак болушиниң тәсвирлири
Худа Нинәвәгә қайтидин сөз қилиду

2 [1] Битчит қилидиған бириси көз алдиңғила кәлди;
Әнди истиһкам үстидә күзәт қил,
Йолға қара, белиңни бағла, күчлириңни жиғип техиму күчәйт!
[2] (Чүнки Пәрвәрдигар Яқупниң шан-шәривини әслигә кәлтүрди,
Уни Исраилниң шан-шәривигә лайиқ дәрижидә әслигә кәлтүрди;
Чүнки қуруқдиғучилар уларни қуруқдап қойған еди,
Уларниң үзүм тал шахлирини вәйран қилған еди).
[3] Битчит қилғучиниң палванлириниң қалқанлири қизил боялди,
Униң батурлири пәрәңдә кийгүзүлди;
Тәйярлиқ күнидә, жәң һарвулири полатниң жуласида ялтирап кетиду,
Нәйзиләр ойнитилиду;
[4] Жәң һарвулири кочиларда гүлдүрлишип чепишиватиду;
Кәң йолларда бир-биригә соқулиду;
Уларниң қияпити мәшъәлләрдәк болиду,
Улар чақмақлардәк жүгүрүшиду.
[5] Сәрдар әмирлиригә әмир чүшириду;
Улар жүрүш қилғинида алдириғинидин бир-биригә путлишип маңиду;
Нинәвәниң сепилиға қарап алдирайду,
Башлириға болса «муһасирә қалқини» тәйярлиниду.
[6] «Дәрияларниң дәрвазилири» ечилиду,
Падишаниң ордиси ерип кетиду.
[7] Хуззабниң болса уятлири ечилиду —

2:1 **«Битчит қилидиған бириси көз алдиңғила кәлди»** — демәк, бириси сән Нинәвәниң алдиға келип саңа һуҗум қилиду. **«Әнди истиһкам үстидә күзәт қил, йолға қара, белиңни бағла, күчлириңни жиғип техиму күчәйт!»** — бу кинайилик, һәҗвий гәп — Нинәвәликләр җәңгә шунчә көп тәйярлиқ қилған болсиму, һәммиси бекар болиду.
2:2 **«Пәрвәрдигар Яқупниң шан-шәривини әслигә кәлтүрди, уни Исраилниң шан-шәривигә лайиқ дәрижидә әслигә кәлтүрди»** — оқурмәнләр бәлким есигә кәлтүридуки, Худа Яқуп пәйғәмбәргә йеңи исим қойди, йәни «Исраил» дәп қойди. «Яқуп»ниң мәнаси «алдамчи» яки «башқиниң орнини басқучи», «Исраил»ниң мәнаси «Худа билән биллә болған шаһзадә». Демәк, Худа Яқупниң әгир-тоқай йоллирини өзгәртип, униңға парлақ келәчәк бәргән. Шуниң билән Муқәддәс Китапта, «Яқуп» бәзи вақитларда Исраилниң «кона тәбиити»ни, йәни Худа өч көргән яман илләтлирини көрситиду. **«Чүнки қуруқдиғучилар уларни қуруқдап қойған еди, уларниң үзүм тал шахлирини вәйран қилған еди»** — Асурийә Исраил һәм Йәһудани көп қетим һәр хил усул (булаңчилиқ, җазанихорлуқ, баҗ-селиқ қатарлиқлар) билән «қуруқдап қойған еди».
2:2 Зәб. 79:13-14; Йәш. 10:12
2:3 **«Битчит қилғучиниң палванлириниң қалқанлири қизил боялди»** — «қалқанлири қизил боялди» мүмкинчилиги барки, Асурийә ләшкәрлири җәңгә тәйярланғинида қалқанлирини қизил рәңдә бояп қоятти.
2:5 **«Сәрдар әмирлиригә әмир чүшириду»** — «сәрдар» ибраний тилида «у» дейилиду. Бизниңчә дүшмәнләрниң сәрдарини көрситиду (1-айәтни көрүң).
–Бәзи алимлар «у» Асурийә падишани көрситиду, дәп қарайду. Ундақ болғанда, айәт Асурийәликләрниң җиддий мудапиә тәйярлиғи қиливатқинини көрситиду.
–**«Башлириға болса «муһасирә қалқини» тәйярлиниду»** — «муһасирә қалқини» — әскәрләр сепилға һуҗум қилип өрүмәкчи болғанда, башлирини қоғдаш үчүн баш үстигә чоң бир қалқандәк нәрсини көтирип жүрәтти. Башқа бирхил тәрҗимиси: «қалқанлиқ потәй».
2:6 **««Дәрияларниң дәрвазилири» ечилиду, падишаниң ордиси ерип кетиду»** — «дәрияларниң дәрвазилири» дегәнлик немә мәнаси? Тигрис дәриясиниң тармақ-ериқлири Нинәвә шәһиридин өтәтти. Дәриялар сепилдин өткән җайларда кемиләрни өткүзүш-өткүзмәслик үчүн һәм башқа җайларда су еқимлирини тизгинләш үчүн дәрваза-тақақлар бекитилгән еди. Дәл Нинәвә шәһири муһасиригә елинған чағда дәрия тешип, униң ташқи сепилиниң 3 километрлиқ қисмини еқитип кәткән. Шуниң билән Бабил қошуни бөсүп кирип, андин ички сепилға һуҗум қилишқа кирипти.
–«Падишаниң ордиси ерип кетиду» — Бәлким падиша һәм ордидикиләрниң жүриги қорқунучтин ерип кәткәнлигини көрситиду. Падиша барлиқ байлиқлирини йоған бир гүлхан қилип, өзи вә кенизәклирини гулханниң үстидә көйдүрүвалди.
–Бәзи алимлар бу сөзни җисманий тәрәптин: «орда (дәрия еқими билән) еқип кетиду» дәп чүшиниду.

Дүшмән тәрипидин ялап епкетилиду,
Дедәклири худди пахтәкләрниң садасидәк аһ-уһ тартип,
Мәйдилирини уруп кетиду.
[8] Нинәвә апиридә болғандин бери көл сүйидәк тинич болуп қәлди,
Бирақ улар һазир қечип кетиду...
Әй тохта! Әй тохта!
— Бирақ һеч ким кәйнигә қаримайду.
[9] Күмүчләрни буливелиңлар, алтунларни буливелиңлар;
Чүнки униң шәвкәтлик ғәзнисидики қиммәт қача-қучилириниң сани йоқтур.
[10] У қуруқдалған, вәйран қилинған, бәрбат болған!
Жүриги ерип кетиду,
Тизлири бир-биригә жалақлап тәгмәктә;
Бәллири толғақ тутқандәк толғиниду,
Барлиқ йүзләр татирип кетиду.
[11] Қени, ширларниң угиси?
Яш ширлар озуқлинидиған жай,
Шир, чиши шир, шир арслини һеч кимдин қорқмай жүргән жай қени?
[12] Шир өз асланлирини қандурушқа овларни титма-титма қилған еди,
Чиши ширлири үчүн овларни боққан еди;
Өңкүрлирини ов билән, угилирини олжа билән тошқузған еди.
[13] Мана, Мән саңа қаршимән, — дәйду самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар;
Мән сениң жәң һарвулириңни ис-түтәккә айландуруп көйдүриветимән;
Қилич яш ширлириңни йәватиду,
Оваңни йәр йүзидин елип ташлаймән;
Әлчилириңниң авазлири қайта һеч аңланмайду.

Нинәвәниң һалак болушидики сәвәпләр

3 [1] Қанлиқ шәһәргә вай!
У ялғанчилиқ, зулум-зораванлиқ билән толған,
У олжа елиштин һеч қол үзгән әмәс!
[2] Аһ, қамчиниң қарсилдашлири!
Чақлириниң дақаңшиватқан,
Атларниң чапчиватқан,
Пиңилдап кетиватқан жәң һарвулириниң садалири!
[3] Қара, атлиқ ләшкәрләрниң қаңқишлири,
Қиличларниң валилдашлири,

2:7 **«Хуззабниң болса уятлири ечилиду»** — «Хуззаб» болса бәлким Нинәвә ханишиниң исми (бу исим уларниң бир аял бутиниң исми, йәни «иштар» дегән исим билән мунасивәтлик). Падиша өзини көйдүривалғини билән ханиш өзи тирик қелип рәсва қилинип, дедәклири билән қуллуққа әвәтилиду. Бәзи алимларниң башқа бирхил тәржимиси бар — «Мана бу шундақ бекитилгәндур, — униң (Нинәвә шәһириниң) уятлири ечилиду...».
2:8 **«Нинәвә апиридә болғандин бери көл сүйидәк тинич болуп қәлди, бирақ улар һазир қечип кетиду...»** — башқа бирхил тәржимиси «Нинәвә бир көл сүйидәктур, бирақ һазир сулири йоқап кетиду...».
2:10 Қан. 1:28; 20:8; Йә. 2:11; 5:1; 7:5; Йәш. 13:7, 8; 21:3; Әз. 21:12.
2:11 **«Қени, ширларниң угиси? Яш ширлар озуқлинидиған жай, шир, чиши шир, шир арслини һеч кимдин қорқмай жүргән жай қени?»** — шир Асурийә империйәсиниң символи еди.
2:13 **«Мән сениң жәң һарвулириңни ис-түтәккә айландуруп көйдүриветимән»** — ибраний тилида «Мән униң жәң һарвулирини ис-түтәккә айландуруп көйдүриветимән».
3:1 **«Қанлиқ шәһәргә вай!»** — «қанлиқ шәһәр» Нинәвә шәһирини көрситиду, әлвәттә; 1-3-айәтләрдә, бөсүп киргән қошунлири, шундақла уларниң қирғинчилиғи тәсвирлиниду.

Нәйзиләрниң палилдашлири,
Өлтүрүлгәнләрниң көплүги,
Өлүкләр дога-дога!
Җәсәтләрниң сани йоқтур;
Улар җәсәтләргә путлишиду.
4 — Сеһирләрниң пири у,
— Әлләрни паһишивазлиғи,
Җәмәтләрни сеһирлири билән сетиветиду;
Сән шеринсухән паһишиниң нурғун паһишиликлири түпәйлидин,
5 Мана, Мән саңа қаршилишип чиққанмән, —
— дәйду самавий қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар,
Көңлигиңниң етигини қайрип йүзүңгә йепип, сени ашкарилаймән,
Әлләргә уят йәрлириңни,
Падишалиқларға номусуңни көрситимән.
6 Үстүңгә ниҗасәтни ташлаймән,
Сени шәрмәндичиликтә қалдуримән,
Сени рәсва қилимән.
7 Вә шундақ болидуки,
Сени көргәнләрниң һәммиси сәндин қечип: —
«Нинәвә вәйран қилинди! Униң үчүн ким һаза тутиду?» — дәйду;
Мән саңа тәсәлли бәргүчиләрни нәдин тепип беримән?
8 Сән дәрияларниң оттурисида турған,
Әтрапида сулар болған,
Истиһками деңиз болған,
Сепили деңиз болған Но-Амон шәһиридин әвзәлмусән?
9 Ефиопийәму, Мисирму униң күч-қудрити еди,
Уларниң күчи чәксиз еди;
Пут һәм Ливийәликләр униңға ярдәмчи еди;
10 Уму елип кетилип, әсирликкә чүшкән;
Барлиқ коча бешида бовақлири чөрүп ташливетилди;
Улар униң мөтивәрлири үчүн чәк ташлиди,
Униң барлиқ әрбаблири зәнҗирдә бағланған еди.
11 Сәнму мәс болисән;
Сән мөкүнүвалисән;
Сән дүшмәндин һимайә издәп жүрисән;

3:4 **«Сеһирләрниң пири у»** — «у» бу йәрдә Нинәвә шәһирини көрситиду. **«у... әлләрни паһишивазлиғи, җәмәтләрни сеһирлири билән сетиветиду; сән шеринсухән паһишиниң нурғун паһишиликлири түпәйлидин,...»** — Нинәвәдикиләр рәһимсизлик, зораванлиқтин һәвәс алған болупла қалмай, йәнә көп әлләргә көп жадугәрлик һәм хурапатлиқ өрп-адәтлирини һәм өзлириниң паскина бутпәрәслигини тарқатқан еди.

3:7 **«Мән саңа тәсәлли бәргүчиләрни нәдин тепип беримән?»** — Наһум пәйғәмбәр мошу йәрдә сөз ойини қилип өзиниң исми («тәсәлли бәргүчи» дегән мәнада) үстидә кинайилик, һәҗвий гәп қилиду. У өзиниң Йәһуда хәлқигә бешарәтлири билән тәсәлли бәргән еди. Бирақ «Нинәвә шәһири үчүн «Наһум»лар нәдин тепилиду?».

3:9 **«Пут һәм Ливийәликләр униңға ярдәмчи еди»** — «Пут» дегән жут һазирқи Сомалийә. «Ливийә», йәни «Либя»ниң қедимки исми «Куш».

3:10 **«Уму Но-Амонму, 8-айәтни көрүң елип кетилип, әсирликкә чүшкән; барлиқ коча бешида бовақлири чөрүп ташливетилди,....»** — Мисирдики чоң шәһәр «Но-Амон» интайин мустәһкәм, һәтта Асурийә шәһиридин техиму «йеңилмәс» еди. У Нил (деңиздәк кәң болған) дәриясиниң төрт еқими арисиға җайлашқан болуп, 20000 җаң һарвуси, 100 дәрвазилиқ зор егиз сепили бар, төрт мәмликәт билән иттипақдаш еди. Шуңа у «йеңилмәс бир шәһәр» дәп һесапланған. Бирақ у Асурийә падишаси Ашурбанипал тәрипидин миладийәдин илгәрки 665-жили рәһимсизлик билән битчит қилинди.

3:11 **«Сәнму мәс болисән; сән мөкүнүвалисән,...»** — «сәнму мәс болисән» — тарихта көп күчлүк шәһәрләр өзидә

12 Сениң барлиқ истиһкамлириң худди тунҗа мевигә киргән әнҗир дәриғиниң әнҗир-
лиригә охшайду;
Бирла силкисә, улар йегүчиниң ағзиға чүшиду.
13 Мана, хәлқиң шәһириңдә қиз-аяллардәк болуп қалди;
Зиминиңниң қовуқлири дүшмәнлириңгә кәң ечилиду;
От төмүр тақақлириңни йәп кетиду.
14 Әнди муһасиригә тәйярлиқ қилип су тартип қой!
Қорғанлириңни мустәһкәмлә!
Сеғиз топидин лай етип,
Һак лайни чәйләп қой!
Хумданни раслап қой!
15 От сени шу йәрдә йәп кетиду;
Қилич сени үзүп ташлайду;
У сени чекәткә личинкисидәк йәватиду;
Әнди өзәңни чекәткә личинкилиридәк көп қил,
Чекәткидәк өзәңни зор көп қил!
16 Сән содигәрлириңни асмандики юлтузлардин көп қилдиң;
Мана, чекәткә личинкиси қанат чиқирип, учуп кетиду!
17 Сениң әрбаблириң чекәткиләрдәк,
Сәрдарлириң миҗир-миҗир чақчиқизлардәк болиду;
Мана улар соғ күнидә читлар ичигә киривелип макан қилиду;
Қуяш чиққанда, улар қечип кетиду,
Барған йерини тапқили болмайду.
18 Чопанлириң үгдәп қалди, и Асурийәниң падишаси;
Сениң ақсүнәклириң җим ятиду;
Хәлқиң тағлар үстигә тарқилип кәтти,
Һеч ким уларни жиғмайду;
19 Сениң яраң давасиз,
Сениң зәхмиң еғирдур;
Хәвириңни аңлиғанларниң һәммиси үстүңдин чавак чалиду;
Чүнки тохтавсиз рәзиллигиң кимниң бешиға кәлмигәнду?

турғучиларниң бихәстәлик қилиши вә өзлиридин мәғрурлинип һарақ ичип мәс болуши билән, дүшмәнләр бөсүп киргән. Но-Амонниң әһвалиму бәлким шундақ болған, Нинәвәниң ақивити җәзмән шундақ болиду.

3:13 **«хәлқиң шәһириңдә қиз-аяллардәк болуп қалди»** — бу икки бислиқ гәп. Биринчидин Нинәвә шәһиридики көп әрләр шу дәвирдики падишаси Сардонополисқа әгишип бәччиваз болуп кәтти. Сардонополис өзи аялчә кийинип жүрәтти. Бу ишлар Худа алдида өзлиригә җаза елип келидиған еғир гуна еди. Иккинчидин, җәңгә кәлгәндә, Асурийә хәлқи қиз-аяллардәк қорқуп кетип қачидиғанлиғини көрситиду.

3:16 **«чекәткә личинкиси қанат чиқирип, учуп кетиду!»** — «чекәткә личинкиси ... учуп кетиду» дегәнниң мәнаси бәлким Нинәвәниң көп содигәрлири бешиға еғир күн чүшкәндә униңға һеч ярдәм бәрмәй, «бекар тәләп» чекәткидәк қечип кетиду; 17-айәтниму көрүң.

3:17 **«Сениң әрбаблириң чекәткиләрдәк, сәрдарлириң миҗир-миҗир чақчиқизлардәк болиду; мана улар соғ күнидә читлар ичигә киривелип макан қилиду»** — чекәткиләр соғ вақитларда «тоңлап кетип қалиду», һеч мидирлимас болуп қалиду. Асурийәниң әскәрлири охшашла җәңгә киргәндә һеч һәрикәт қилмай, бәлким қорқунучтин «қетип қалиду». Андин улар қечип «учуп кетиду».

3:18 **«Чопанлириң үгдәп қалди, и Асурийәниң падишаси.... хәлқиң тағлар үстигә тарқилип кәтти, һеч ким уларни жиғмайду...»** — «чопанлириң» йәни «хәлиқ падичилириң», «хәлиқ баққучилириң» бәлким мәмликәтниң бехәтәрлигигә мәсъул болғанларни, йәни падишаниң ордисидики вәзир-вузралирини көрситиду. Һеч ким тарқилип кәткән Асурийә хәлқидин хәвәр елип уларни жиғмайду, бақмайду.

–**«Хәлқиң тағлар үстигә тарқилип кәтти, һеч ким уларни жиғмайду...»** — Асурийә хәлқи тарқитилғандин кейин һәргиз қайтидин бир әл-жут болмиған.